

GUY DEUTSCHER

Dilin Aynasından

27 sayfalık görselleştirilmiş geniş özet

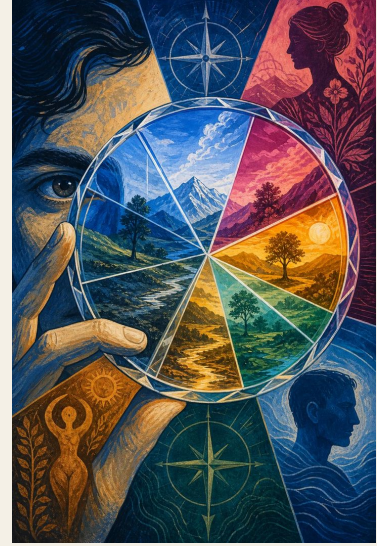
16 özgün bölüm gravürü · Gündelik örnekler
Ana fikirler · Eleştiriler · Akılda kalan sahneler

Özgün eserin yerini tutmayan açıklamalı okuma rehberi

OKUMAYA BAŞLAMADAN ÖNCE

Bu rehberin pusulası

Rusçada açık ve koyu mavi için gündelik iki temel ad vardır; konuşur renk sınırını İngilizce konuşandan biraz daha hızlı fark edebilir. Dil gözü değiştirmez, fakat gözün gördüğü kesintisiz tayfa dikkatin alıştığı çizgileri etkileyebilir.

Bu kitap nasıl okunmalı?

Ana dilin dünyayı hapsedmediğini ama renk, yön ve cinsiyet gibi alanlarda dikkatimizi eğitip bazı ayrımları daha kolay ve doğal hale getirdiğini anlatan canlı dil yolculuğu.

Kitap dil-düşünce tartışmasının tarihini Homeros'un renklerinden Whorf'a, gramatik cinsiyetten mutlak yön dillerine taşır. Rehber güçlü dil determinizmiyle ölçülü dil etkisini ayırır; egzotik dil örneklerini ilkel veya üstün diye sunmaz.

Guugu Yimithirr konuşuru 'sağında' demez, kuzeybatında der. Kapalı odada döndürülse bile yönünü izlemek zorundadır. Dil günlük konuşmayı mümkün kılmak için sürekli bir pusula dikkati yetiştirir.

KULLANIM ÖNERİSİ

Bir oturuşta bitirmek zorunda değilsiniz; her gravür bir sonraki durak için hafıza kancasıdır.

YOL HARİTASI

21 durakta kitabın bütünü

01	Bu kitap nasıl okunmalı?	12	Dil dikkati zorunlu kılar
02	Dil düşünceyi hapseder mi?	13	Matses ve kanıt kaynağı
03	Homeros'un şarap renkli denizi	14	Ana dil bir mercek
04	Gladstone'un şaşkınlığı	15	Çeviri mümkün ama tam değil
05	Renk adlarının sırası	16	Dil üstünlük sıralaması değildir
06	Rus mavileri	17	Yeni bir dil yeni dikkat
07	Kültür doğaya çizgi çizer	18	Kitabın kolay yanlış anlaşılacağı yer
08	Whorf'un güçlü gölgesi	19	Kitap hakkında süren tartışma
09	Sağ-sol yerine kuzey-güney	20	Bugüne taşınan üç soru
10	Döndürülen masa deneyi	21	Bir cümlede kitabın özü
11	Gramatik cinsiyet		

BİRİNCİ KISIM · SORU

02. DURAK

Dil düşünceyi hapseder mi?

Güçlü determinizm insanın dilinde adı olmayan şeyi düşünemeyeceğini savunur; Deutscher bunu reddeder. Bu fikir, okuru hazır hüküm vermekten alıkoyup mekanizmanın adımlarını tek tek izlemeye çağırır.

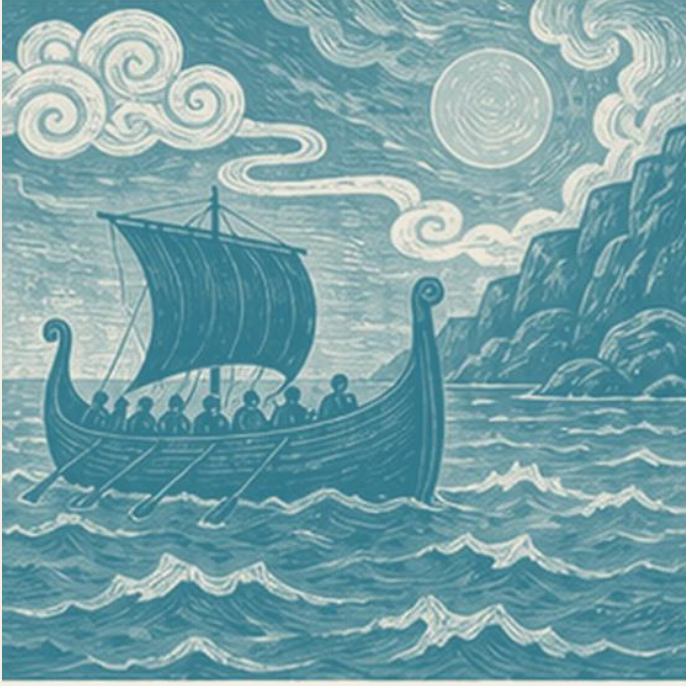
Yeni renk adı öğrenmeden de tonu ayırt edebiliriz. Büyük sözcüklerin gerisindeki basit hareket görüldüğünde, bölümün iddiası hem daha anlaşılır hem de daha tartışılabilir olur.

Reddetmek dil etkisini sıfırlamaz. Geçmiş bugünün birebir kopyası saymak kadar, aralarında hiçbir bağ yokmuş gibi davranmak da yanıltıcıdır.

Mümkün düşünceyle alışılmış dikkat arasını ayırmak gerekir. Bugünkü karşılığı bulmanın en sade yolu, 'başka türlü olsaydı ne değiştirdi?' sorusunu gerçek bir olaya uygulamaktır.

Kavramı gerçek bir karara uyguladığımızda, "Dil düşünceyi hapseder mi?" ile Dilin Aynasından kitabının ana sorusu arasındaki bağ belirginleşir. İlk paragraftaki iddia ile örnekteki somut sonuç yan yana durduğunda, tek bir kişiyi suçlamanın ya da tek bir kurala sığınmanın neden yetersiz kaldığı görülür. Burada önemli olan ayrıntıları rastgele çoğaltmak değil, hangi ayrıntının sonucu gerçekten değiştirdiğini bulmaktır. Böylece bölüm, ezberlenecek bir cümleden çıkıp yeni bir olay karşısında sınanabilecek düşünme aracına dönüşür.

Homeros'un şarap renkli denizi

Eski metinlerde renk adlarının farklı kullanımı görme bozukluğundan çok dilsel sınıflamanın tarihini düşündürür. Bu cümle kitabın tamamını açıklamaz; fakat doğru kapıyı açan anahtarın dişlerini gösterir.

Deniz bugünkü mavi yerine şarapla benzetilir. Bu küçük hikâye, büyük iddianın evde, sokakta ya da kurum içinde nasıl çalışabileceğini görünür kılar.

Şiir dili gündelik algının doğrudan kaydı değildir. Bu eleştiri kitabı reddetmek değil, güçlü tarafıyla aşırı iddiası arasına görünür bir çizgi çekmektir.

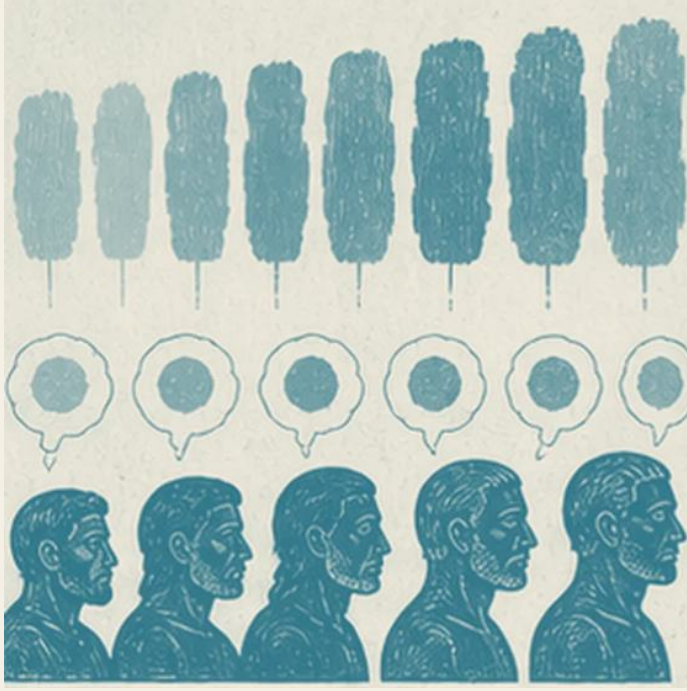
Metni tür, dönem ve başka nesne adlarıyla karşılaştırmak gerekir. Karar vermeden önce kısa vadeli kazanç ile uzun vadeli maliyeti ayırmak, bölümün merceğini hayata geçirir.

Örneği tersinden düşündüğümüzde, “Homeros'un şarap renkli denizi” ile Dilin Aynasından kitabının ana sorusu arasındaki bağ belirginleşir. İlk paragraftaki iddia ile örnekteki somut sonuç yan yana durduğunda, tek bir kişiyi suçlamanın ya da tek bir kurala sığınmanın neden yetersiz kaldığı görülür. Burada önemli olan ayrıntıları rastgele çoğaltmak değil, hangi ayrıntının sonucu gerçekten değiştirdiğini bulmaktır. Böylece bölüm, ezberlenecek bir cümleden çıkıp yeni bir olay karşısında sınanabilecek düşünme aracına dönüşür.

BİRİNCİ KISIM · RENK

04. DURAK

Gladstone'un şaşkınlığı

Renk kelimelerinin tarihsel azlığı araştırmacıları insanların eskiden farklı görüp görmediği sorusuna götürdü. Bu başlangıç, bölümün sonunda varılacak hükmü değil, o hükmün hangi yoldan sınanacağını verir.

Mavi gökyüzüne az ad verilmesi biyolojik körlük sanıldı. Koşullardan yalnız biri değiştiğinde sonucun da değişebilmesi, burada kaderden değil ilişkiden söz edildiğini gösterir.

Kelime sıklığı algı kapasitesinin basit ölçüsü değildir. Burada kanıt, yorum ve değer yargısını birbirinden ayırmak özellikle önemlidir.

Dil verisini fizyoloji ve davranış deneyiyle sınamak gerekir. Bir haber okurken amaç kavramı insanlara etiket yapmak değil, söylenmeyen koşulu ve bedeli fark etmektir.

Bölümün görünmeyen ikinci katında, “Gladstone'un şaşkınlığı” ile Dilin Aynasından kitabının ana sorusu arasındaki bağ belirginleşir. İlk paragraftaki iddia ile örnekteki somut sonuç yan yana durduğunda, tek bir kişiyi suçlamanın ya da tek bir kurala sığınmanın neden yetersiz kaldığı görülür. Burada önemli olan ayrıntıları rastgele çoğaltmak değil, hangi ayrıntının sonucu gerçekten değiştirdiğini bulmaktır. Böylece bölüm, ezberlenecek bir cümleden çıkıp yeni bir olay karşısında sınanabilecek düşünme aracına dönüşür.

Renk adlarının sırası

Diller temel renk adlarını rastgele değil belirli eğilimlerle genişletir; bedenli görme ortak sınırlar koyar. Bu fikir, okuru hazır hüküm vermekten alıkoyup mekanizmanın adımlarını tek tek izlemeye çağırır.

Az renk adlı dil önce açık-koyu, sonra kırmızı çevresinde ayırım yapar. Olayı yaşayan kişi bütün düzeni görmese bile düzen onun seçeneklerini sessizce daraltır ya da genişletir.

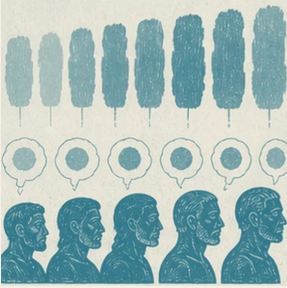
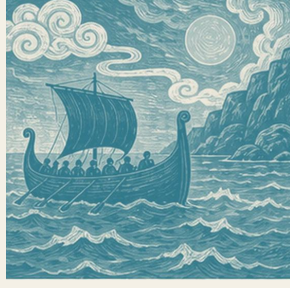
Sıra bütün dillerde kusursuz tek çizgi değildir. Burada kanıt, yorum ve değer yargısını birbirinden ayırmak özellikle önemlidir.

Evrensel eğilimle yerel istisnayı birlikte görmek gerekir. İşyerinde ya da evde kişiyi suçlamadan önce davranışı üreten koşulu değiştirmek daha öğretici bir deney olabilir.

Bu bağlantıyı bir adım daha izlediğimizde, “Renk adlarının sırası” ile Dilin Aynasından kitabının ana sorusu arasındaki bağ belirginleşir. İlk paragraftaki iddia ile örnekteki somut sonuç yan yana durduğunda, tek bir kişiyi suçlamanın ya da tek bir kurala sığınmanın neden yetersiz kaldığı görülür. Burada önemli olan ayrıntıları rastgele çoğaltmak değil, hangi ayrıntının sonucu gerçekten değiştirdiğini bulmaktır. Böylece bölüm, ezberlenecek bir cümleden çıkıp yeni bir olay karşısında sınanabilecek düşünme aracına dönüşür.

OKUMA EŞİĞİ 1 / 3

İlk bağlantılar artık görünür

GERİDE KALAN DÖRT DURAK

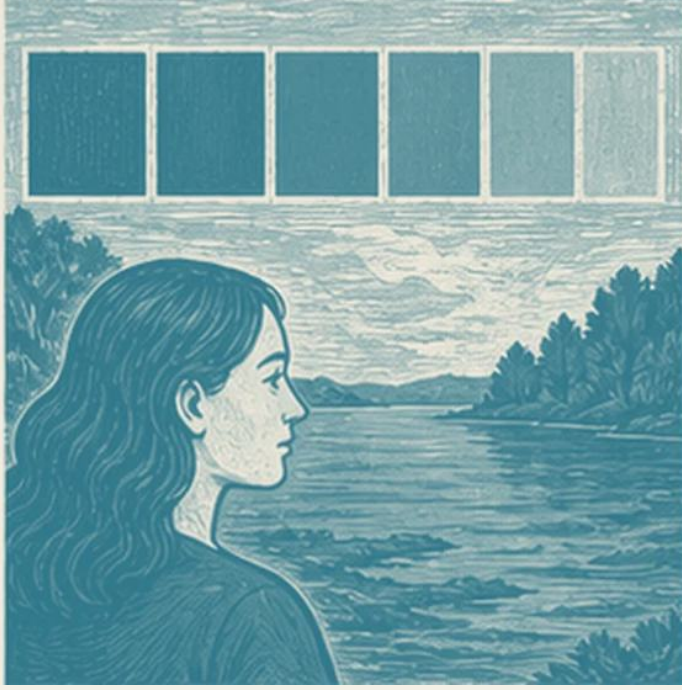
- Dil düşünceyi hapseder mi?
- Homeros'un şarap renkli denizi
- Gladstone'un şaşkınlığı
- Renk adlarının sırası

SIRADAKİ DÖRT DURAK

- Rus mavileri
- Kültür doğaya çizgi çizer
- Whorf'un güçlü gölgesi
- Sağ-sol yerine kuzey-güney

Bağlantı sorusu: “Dil düşünceyi hapseder mi?” ile “Renk adlarının sırası” arasında hangi düşünce yolu kuruluyor? Bir sonraki durak olan “Rus mavileri” bu yolu nasıl değiştirebilir?

Rus mavileri

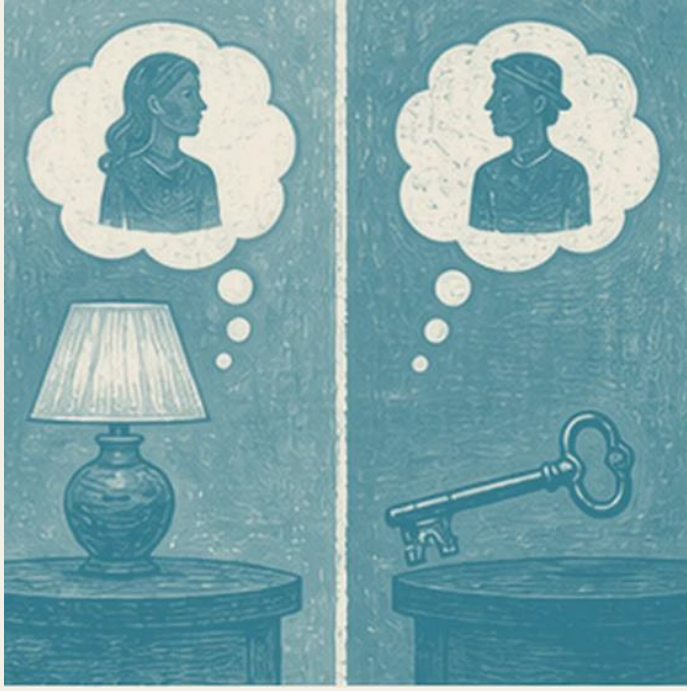
Dilde zorunlu iki mavi adı bulunması konuşurların bu sınırı hızlı ayırmasına küçük ama ölçülebilir katkı yapabilir. Bu ayırım, sonraki örneklerin neden aynı başlık altında toplandığını gösteren ilk ipucudur.

Goluboy ile siniy sınırındaki kare daha çabuk seçilir. Olayı yaşayan kişi bütün düzeni görmese bile düzen onun seçeneklerini sessizce daraltır ya da genişletir.

Etki görev ve dil müdahalesiyle değişir. Betimleme ile onay aynı şey değildir: Bir düzenin nasıl çalıştığını anlatmak onun doğru olduğunu söylemez.

Küçük hız farkını dünya görüşü devrimi diye abartmamak gerekir. Dijital araçlar sahneyi değiştirmiş olsa da güven, korku, itibar ve güç arayışı yeni biçimler altında sürer.

Kültür doğaya çizgi çizer

Renk tayfı fiziksel ve biyolojik süreklilik taşıırken dil kullanışlı sınırlar koyar. Bu ayırım, sonraki örneklerin neden aynı başlık altında toplandığını gösteren ilk ipucudur.

Gökkuşağı kesintisizdir ama çocuk öğrendiği adlarda bantlar görür. Aynı kişileri başka kuralların içine koyduğumuzda davranışın değişmesi, açıklamanın nerede aranacağını gösterir.

Sınır kültürel diye keyfî değildir. Yazarın görmediği deneyimler ve dışarıda bıraktığı kişiler, kavramın sınırını anlamak için ayrıca dinlenmelidir.

Ortak algı odaklarıyla öğrenilmiş adları ayırmak gerekir. Bölümün bugüne bıraktığı görev, tek bir doğru cevap ezberlemek değil, yanlış kurulmuş soruyu fark etmektir.

İddianın sınırını denemek için, “Kültür doğaya çizgi çizer” ile Dilin Aynasından kitabının ana sorusu arasındaki bağ belirginleşir. İlk paragraftaki iddia ile örnekteki somut sonuç yan yana durduğunda, tek bir kişiyi suçlamanın ya da tek bir kurala sığınmanın neden yetersiz kaldığı görülür. Burada önemli olan ayrıntıları rastgele çoğaltmak değil, hangi ayrıntının sonucu gerçekten değiştirdiğini bulmaktır. Böylece bölüm, ezberlenecek bir cümleden çıkıp yeni bir olay karşısında sınanabilecek düşünme aracına dönüşür.

Whorf'un güçlü gölgesi

Whorf dili düşüncenin hapishanesi gibi okuyan yorumlarla ünlendi; bazı popüler örnekler kanıttan fazla iddia taşıdı. Bu çerçevede doğru kurulduğunda kitabın en çetin iddiası bile gündelik bir soruya dönüşür.

Hopi dilinde zaman yoktur gibi kesin sloganlar yayıldı. Büyük sözcüklerin gerisindeki basit hareket görüldüğünde, bölümün iddiası hem daha anlaşılır hem de daha tartışılabilir olur.

Whorf'un kendi düşüncesi sloganlardan daha nüanslıdır. Kavram bazı olaylarda merkezde, bazılarında yalnız küçük bir etkidir; ölçüyü bağlam belirler.

Ünlü iddiayı özgün veri ve sonraki eleştiriyle karşılaştırmak gerekir. Bugün aynı ilişkiyi ararken önce görünen sonucu değil, sonucu normalleştiren kuralı ve teşviki bulmak gerekir.

Sağ-sol yerine kuzey-güney

Mutlak yön kullanan diller konuşurdan her an coğrafi konum izlemeyi istediği için uzamsal dikkati eğitebilir. Bu fikir, okuru hazır hüküm vermekten alıkoyup mekanizmanın adımlarını tek tek izlemeye çağırır.

Bardak güneyinde kaşık diye tarif edilir. Koşullardan yalnız biri değiştiğinde sonucun da değişebilmesi, burada kaderden değil ilişkiden söz edildiğini gösterir.

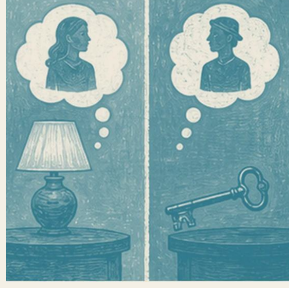
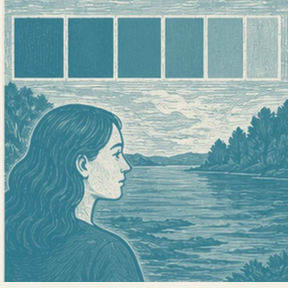
Bu beceri doğuştan pusula veya kusursuz yön değildir. Burada kanıt, yorum ve değer yargısını birbirinden ayırmak özellikle önemlidir.

Dil pratiğini çevre, eğitim ve günlük ihtiyaçla birlikte görmek gerekir. Bugünkü karşılığı bulmanın en sade yolu, 'başka türlü olsaydı ne değiştirdi?' sorusunu gerçek bir olaya uygulamaktır.

Sahnedeki zamanı biraz yavaşlattığımızda, “Sağ-sol yerine kuzey-güney” ile Dilin Aynasından kitabının ana sorusu arasındaki bağ belirginleşir. İlk paragraftaki iddia ile örnekteki somut sonuç yan yana durduğunda, tek bir kişiyi suçlamanın ya da tek bir kurala sığınmanın neden yetersiz kaldığı görülür. Burada önemli olan ayrıntıları rastgele çoğaltmak değil, hangi ayrıntının sonucu gerçekten değiştirdiğini bulmaktır. Böylece bölüm, ezberlenecek bir cümleden çıkıp yeni bir olay karşısında sınanabilecek düşünme aracına dönüşür.

OKUMA EŞİĞİ 2 / 3

Ayrıntılardan büyük resme

GERİDE KALAN DÖRT DURAK

- Rus mavileri
- Kültür doğaya çizgi çizer
- Whorf'un güçlü gölgesi
- Sağ-sol yerine kuzey-güney

SIRADAKİ DÖRT DURAK

- Döndürülen masa deneyi
- Gramatik cinsiyet
- Dil dikkati zorunlu kılar
- Matses ve kanıt kaynağı

Bağlantı sorusu: “Rus mavileri” ile “Sağ-sol yerine kuzey-güney” arasında hangi düşünce yolu kuruluyor? Bir sonraki durak olan “Döndürülen masa deneyi” bu yolu nasıl değiştirebilir?

Döndürülen masa deneyi

Görelî yön dili kullananlar nesne dizisini bedenlerine, mutlak yön kullananlar dünyaya göre hatırlamaya eğilim gösterebilir. Kavramın değeri, her şeyi açıklamasında değil, daha önce birbirinden kopuk görünen ayrıntıları bağlamasıdır.

Masa çevrilince biri sıra yönünü, diğeri coğrafi düzeni korur. Gündelik ayrıntı tam da bu nedenle önemlidir: soyut düşüncenin insana ve zamana değdiği yeri açık eder.

Deney kültürler arası birçok farkı aynı anda taşır. Betimleme ile onay aynı şey değildir: Bir düzenin nasıl çalıştığını anlatmak onun doğru olduğunu söylemez.

Tek sonucu yalnız gramerle açıklamamak gerekir. Bölümün bugüne bıraktığı görev, tek bir doğru cevap ezberlemek değil, yanlış kurulmuş soruyu fark etmektir.

Kavramı gerçek bir karara uyguladığımızda, “Döndürülen masa deneyi” ile Dilin Aynasından kitabının ana sorusu arasındaki bağ belirginleşir. İlk paragraftaki iddia ile örnekteki somut sonuç yan yana durduğunda, tek bir kişiyi suçlamanın ya da tek bir kurala sığınmanın neden yetersiz kaldığı görülür. Burada önemli olan ayrıntıları rastgele çoğaltmak değil, hangi ayrıntının sonucu gerçekten değiştirdiğini bulmaktır. Böylece bölüm, ezberlenecek bir cümleden çıkıp yeni bir olay karşısında sıranabilecek düşünme aracına dönüşür.

Gramatik cinsiyet

İsimlerin dişi veya eril sınıfa girmesi nesneyi betimlerken seçilen çağrışımları etkileyebilir. Yazarın temel hamlesi, alışılmış açıklamanın arkasında çalışan görünmez ilişkiyi ortaya çıkarmaktır.

Köprü dişi dilde zarif, eril dilde güçlü sıfatlarla anlatılır. Koşullardan yalnız biri değiştiğinde sonucun da değişebilmesi, burada kaderden değil ilişkiden söz edildiğini gösterir.

Dil cinsiyeti insanların cinsiyet inancını tek başına belirlemez. Karşı örnekler iddiayı çöpe atmak yerine hangi koşullarda gerçekten işe yaradığını daha açık gösterir.

Deneyi çeviri, kelime biçimi ve kültür etkisiyle sınamak gerekir. Karar vermeden önce kısa vadeli kazanç ile uzun vadeli maliyeti ayırmak, bölümün merceğini hayata geçirir.

Örneği tersinden düşündüğümüzde, “Gramatik cinsiyet” ile Dilin Aynasından kitabının ana sorusu arasındaki bağ belirginleşir. İlk paragraftaki iddia ile örnekteki somut sonuç yan yana durduğunda, tek bir kişiyi suçlamanın ya da tek bir kurala sığınmanın neden yetersiz kaldığı görülür. Burada önemli olan ayrıntıları rastgele çoğaltmak değil, hangi ayrıntının sonucu gerçekten değiştirdiğini bulmaktır. Böylece bölüm, ezberlenecek bir cümleden çıkıp yeni bir olay karşısında sınanabilecek düşünme aracına dönüşür.

Dil dikkati zorunlu kılar

Dil en çok neyi düşünmeye izin verdiğiyle değil, her konuşmada hangi bilgiyi belirtmeye mecbur ettiğiyle zihin alışkanlığı kurar. Kavram böyle kurulunca tartışma soyut bir tanımdan çıkar ve gözlenebilir sonuçlara bağlanır.

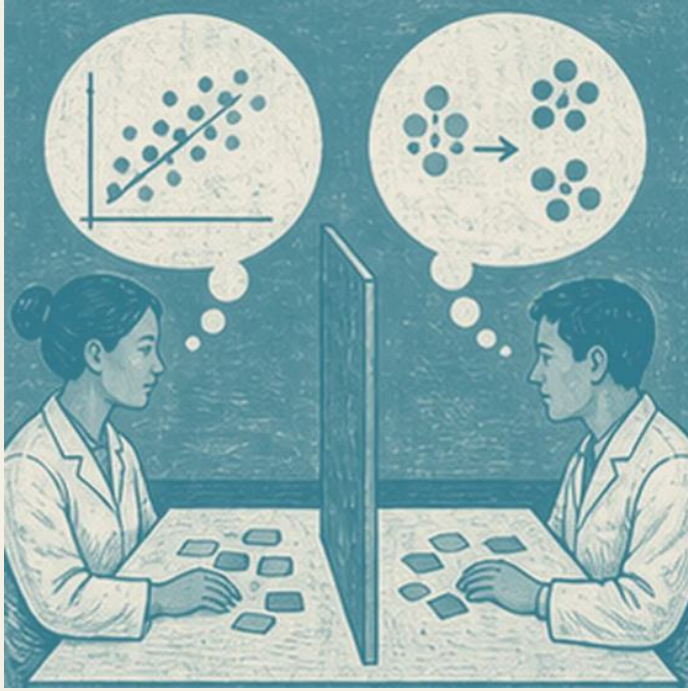
Bazı diller geçmiş olayda bilginin görüldüğünü veya duyulduğunu işaretler. Bu küçük hikâye, büyük iddianın evde, sokakta ya da kurum içinde nasıl çalışabileceğini görünür kılar.

Zorunlu ek dürüstlüğü garanti etmez. Betimleme ile onay aynı şey değildir: Bir düzenin nasıl çalıştığını anlatmak onun doğru olduğunu söylemez.

Dil yapısıyla gerçek davranış arasına doğrudan ahlak sonucu koymamak gerekir. Karar vermeden önce kısa vadeli kazanç ile uzun vadeli maliyeti ayırmak, bölümün merceğini hayata geçirir.

Bölümün görünmeyen ikinci katında, “Dil dikkati zorunlu kılar” ile Dilin Aynasından kitabının ana sorusu arasındaki bağ belirginleşir. İlk paragraftaki iddia ile örnekteki somut sonuç yan yana durduğunda, tek bir kişiyi suçlamanın ya da tek bir kurala sığınmanın neden yetersiz kaldığı görülür. Burada önemli olan ayrıntıları rastgele çoğaltmak değil, hangi ayrıntının sonucu gerçekten değiştirdiğini bulmaktır. Böylece bölüm, ezberlenecek bir cümleden çıkıp yeni bir olay karşısında sınanabilecek düşünme aracına dönüşür.

Matses ve kanıt kaynağı

Bazı diller konuşanın bilgiyi gördü mü çıkardı mı duydu mu olduğunu dilbilgisel olarak belirtmesini ister. Bu başlangıç, bölümün sonunda varılacak hükmü değil, o hükmün hangi yoldan sınanacağını verir.

Yağmur yağdı cümlesi kanıt yoluna göre değişir. Koşullardan yalnız biri değiştiğinde sonucun da değişebilmesi, burada kaderden değil ilişkiden söz edildiğini gösterir.

Kaynak eki yanlış haberin imkânsızlığı değildir. Yazarın güçlü tonu, olasılık ve bağlam payını yok etmez; gerçek hayat iki uç arasında birçok ara renk taşır.

Günlük dilimizde gönüllü kaynak belirtme alışkanlığı kurmak gerekir. İşyerinde ya da evde kişiyi suçlamadan önce davranışı üreten koşulu değiştirmek daha öğretici bir deney olabilir.

Bu bağlantıyı bir adım daha izlediğimizde, “Matses ve kanıt kaynağı” ile Dilin Aynasından kitabının ana sorusu arasındaki bağ belirginleşir. İlk paragraftaki iddia ile örnekteki somut sonuç yan yana durduğunda, tek bir kişiyi suçlamanın ya da tek bir kurala sığınmanın neden yetersiz kaldığı görülür. Burada önemli olan ayrıntıları rastgele çoğaltmak değil, hangi ayrıntının sonucu gerçekten değiştirdiğini bulmaktır. Böylece bölüm, ezberlenecek bir cümleden çıkıp yeni bir olay karşısında sınanabilecek düşünme aracına dönüşür.

OKUMA EŞİĞİ 3 / 3

Son sorulara yaklaşıırken

GERİDE KALAN DÖRT DURAK

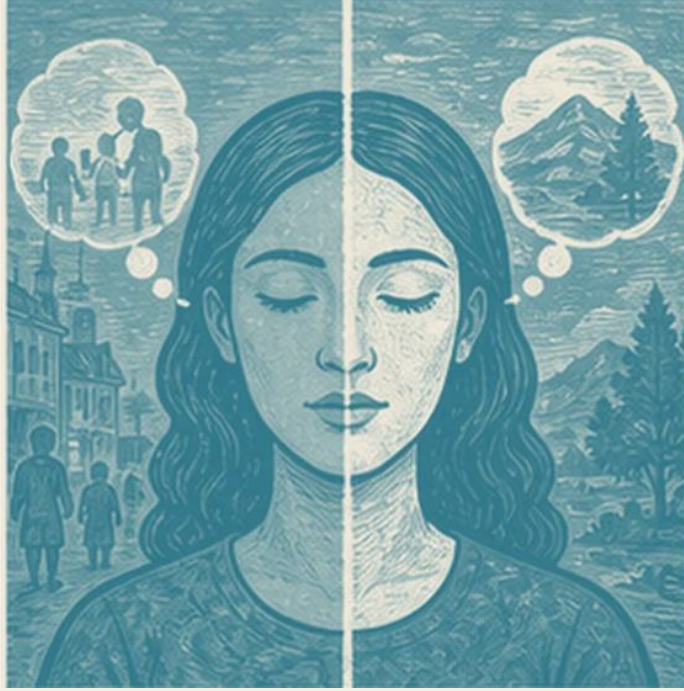
- Döndürülen masa deneyi
- Gramatik cinsiyet
- Dil dikkati zorunlu kılar
- Matses ve kanıt kaynağı

SIRADAKİ DÖRT DURAK

- Ana dil bir mercek
- Çeviri mümkün ama tam değil
- Dil üstünlük sıralaması değildir
- Yeni bir dil yeni dikkat

Bağlantı sorusu: “Döndürülen masa deneyi” ile “Matses ve kanıt kaynağı” arasında hangi düşünce yolu kuruluyor? Bir sonraki durak olan “Ana dil bir mercek” bu yolu nasıl değiştirebilir?

Ana dil bir mercek

Dil dünyayı görünmez duvarla kapatmaz, sık kullanılan ayrımları keskinleştiren ve bazı yönleri öne çıkaran mercek gibi çalışır. Bölümün asıl sorusu, görünen sonuçtan önce hangi koşulların kurulmuş olduğudur.

Fotoğraf filtresi nesneyi yaratmaz ama kontrastı değiştirir. Bu olayın tersini hayal etmek, hangi ayrıntının zorunlu hangisinin değişebilir olduğunu anlamayı kolaylaştırır.

Mercek benzetmesi etkin konuşuru pasif yapmamalıdır. Bu eleştiri kitabı reddetmek değil, güçlü tarafıyla aşırı iddiası arasına görünür bir çizgi çekmektir.

Çok dillilik ve bağlama göre mercek değiştirmeyi hesaba katmak gerekir. Geçmişteki örneği bugüne kopyalamak yerine, örneğin açtığı soruyu yeni araçlar içinde yeniden sınamak gerekir.

Büyük resmi yeniden kurduğumuzda, “Ana dil bir mercek” ile Dilin Aynasından kitabının ana sorusu arasındaki bağ belirginleşir. İlk paragraftaki iddia ile örnekteki somut sonuç yan yana durduğunda, tek bir kişiyi suçlamanın ya da tek bir kurala sığınmanın neden yetersiz kaldığı görülür. Burada önemli olan ayrıntıları rastgele çoğaltmak değil, hangi ayrıntının sonucu gerçekten değiştirdiğini bulmaktır. Böylece bölüm, ezberlenecek bir cümleden çıkıp yeni bir olay karşısında sınanabilecek düşünme aracına dönüşür.

BEŞİNCİ KISIM · GEÇİŞ

15. DURAK

Çeviri mümkün ama tam değil

İnsan başka dildeki kavramı öğrenebilir; yine de tek kelimenin alışkanlık ve çağrışım ağı açıklama gerektirir. Bu yüzden iddia bir sonuç cümlesi değil, örnekleri dikkatle okumak için kullanılan bir merceğe gibi çalışır.

Saudade çevrilebilir ama kullanım tarihini tek Türkçe sözcük taşımaz. Sahneyi yavaşlatarak baktığımızda karar sandığımız şeyin öncesinde biriken birçok küçük etki fark edilir.

Çeviri kaybı iletişimi imkânsız yapmaz. Yazarın görmediği deneyimler ve dışarıda bıraktığı kişiler, kavramın sınırını anlamak için ayrıca dinlenmelidir.

Kelimenin yanına sahne ve kullanım örneği eklemek gerekir. Bölümün bugüne bıraktığı görev, tek bir doğru cevap ezberlemek değil, yanlış kurulmuş soruyu fark etmektir.

Dil üstünlük sıralaması değildir

Bir dilin yön veya renk ayrımındaki inceliği o topluluğu genel olarak daha zeki veya ilkel yapmaz. Bu yüzden iddia bir sonuç cümlesi değil, örnekleri dikkatle okumak için kullanılan bir mercek gibi çalışır.

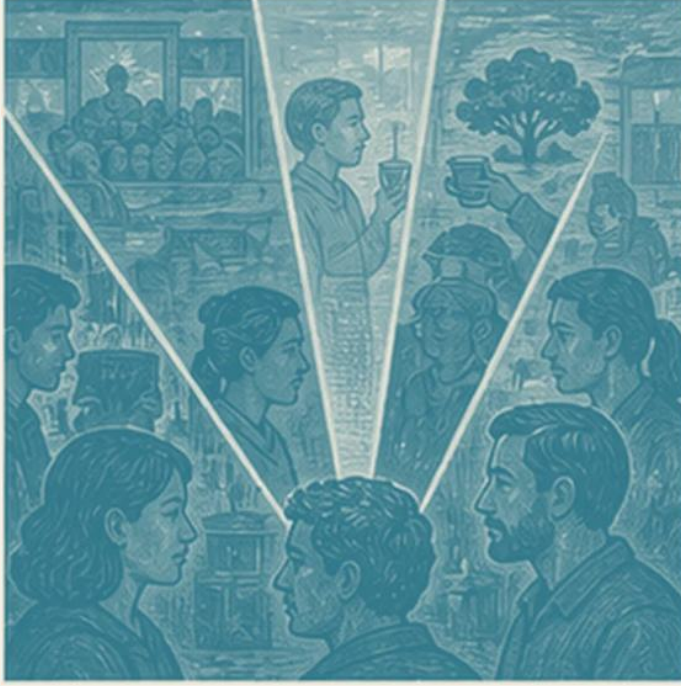
Pusula dili konuşuru yön bulmada eğitir, bilgisayar tasarımında otomatik üstün kılmaz. Sahnedeki şaşırtıcı sonuç tek bir kişinin niyetinden değil, küçük koşulların aynı yönde birleşmesinden doğar.

Romantik övgü de aşağılamanın ters yüzüdür. Tek bir etkileyici örneğin bütün toplumlar ve dönemler adına konuşmasına izin vermemek gerekir.

Beceriye alanına özgü ve öğrenilebilir görmek gerekir. Bir haber okurken amaç kavramı insanlara etiket yapmak değil, söylenmeyen koşulu ve bedeli fark etmektir.

Aynı olaya başka bir kişinin gözünden bakıldığında, “Dil üstünlük sıralaması değildir” ile Dilin Aynasından kitabının ana sorusu arasındaki bağ belirginleşir. İlk paragraftaki iddia ile örnekteki somut sonuç yan yana durduğunda, tek bir kişiyi suçlamanın ya da tek bir kurala sığınmanın neden yetersiz kaldığı görülür. Burada önemli olan ayrıntıları rastgele çoğaltmak değil, hangi ayrıntının sonucu gerçekten değiştirdiğini bulmaktır. Böylece bölüm, ezberlenecek bir cümleden çıkıp yeni bir olay karşısında sınanabilecek düşünme aracına dönüşür.

Yeni bir dil yeni dikkat

Başka dil öğrenmek imkânsız düşünce kapısı değil, dünyada daha önce sürekli işaretlemediğimiz ayrımlara pratik kazandırabilir. Bu yüzden iddia bir sonuç cümlesi değil, örnekleri dikkatle okumak için kullanılan bir mercek gibi çalışır.

Kaynak eki olan dil öğrencisi bilgiyi nereden bildiğini daha sık düşünür. Örneği akılda tutmak, kavramın kuru adını ezberlemekten daha değerlidir; çünkü neden ile sonucu yan yana gösterir.

Etki kişiden kişiye ve kullanım yoğunluğuna göre değişir. Betimleme ile onay aynı şey değildir: Bir düzenin nasıl çalıştığını anlatmak onun doğru olduğunu söylemez.

Yeni dilde sözcük ezberinin yanında zorunlu dikkat alışkanlığını çalışmak gerekir. Gündelik hayata taşınacak soru şudur: Bu düzen değişse kimin seçeneği artar, kimin alışkanlığı bozulurdu?

SON DURAKLAR · SINIR

18. DURAK

Kitabın kolay yanlış anlaşılacağı yer

Deutscher ana dilin düşünceyi kesin olarak belirlediğini söylemez. İnsan çeviri, öğrenme ve hayal yoluyla dilinin dışına çıkabilir; etki daha çok sürekli dikkat edilen ayrımlar ve hızlı alışkanlıklardadır.

Türkçede tek 'mavi'yle iki tonu ayırabiliriz; Rusça konuşur bunu konuşurken adlandırmaya daha sık mecburdur. Kapasite ortak, alışkanlık farklıdır.

Dilin Aynasından için doğru okuma, güçlü cümleyi tek başına taşımak yerine onu destekleyen örneği ve sınırını da birlikte hatırlamaktır.

SON DURAKLAR · TARTIŞMA**19. DURAK****Kitap hakkında süren tartışma**

Kitap dilsel görelilik tartışmasını tarih, renk bilimi ve deneysel psikolojiyle geniş okura taşıdı; güçlü determinizm yerine ölçülü dikkat etkisini popülerleştirdi.

Bazı deneylerin küçük ve tekrarı tartışmalı etkilerinden geniş kültürel sonuç çıkarıldığı, egzotik örneklerin anlatı için seçmeci kullanıldığı ve Whorf'un fazla karikatürleştirildiği eleştirildi.

Bir esere yöneltilen ciddi itiraz, onu otomatik olarak değersizleştirmez. Dilin Aynasından bugün hâlâ okunuyorsa bunun nedeni yalnız verdiği cevaplar değil, itirazların bile çevresinde dönmeye devam ettiği güçlü sorulardır.

SON DURAKLAR · BUGÜN

20. DURAK

Bugüne taşınan üç soru

Dil neyi düşünmemi engelliyor değil, neyi her seferinde belirtmeye zorluyor? Etki kapasitede mi hızda mı? Başka kanıt aynı sonucu veriyor mu?

Bugün kullandığınız beş cümlede zaman, yön, cinsiyet ve bilgi kaynağından hangisini açık bıraktığınızı işaretleyin; başka bir dilin zorunlu kılacağı ayrımı ekleyin.

Dilin Aynasından bu soruların hemen cevaplanmasını beklemez. İyi kitap bazen yeni bir bilgi vermekten önce, doğal sandığımız bir duruma başka gözle bakmayı öğretir.

SON DURAKLAR · ÖZ

21. DURAK

Bir cümlede kitabın özü

Ana dil zihnın hapishanesi değil, dikkati belirli renk, yön ve ilişkilere tekrar tekrar çeviren bir mercektir; mercek değişebilir ama bıraktığı alışkanlık gerçektir.

Akılda tutulacak son görüntü, turkuaz, kobalt ve mercan tonlarında insan gözünün önünde dönen saydam bir dil merceğinin gökkuşağını, pusulayı ve cinsiyetli nesneleri farklı keskinlikte görünür yaptığı parlak sahnedir. Bu görüntü ayrıntıların yerini tutmaz; ana soruya geri dönmek için bir işaret levhasıdır.

Dilin Aynasından adlı özgün eseri okumak, burada sadeleştirilen yolun ritmini, kanıtlarını ve yazarın kendi sesini görmenin tek yoludur. Bu rehber kapıyı kapatmak için değil, ardındaki odanın neden ilginç olduğunu göstermek için hazırlandı.

KAYNAKLAR VE KAPSAM

Neye dayandık, nerede durduk?

[1] Google Books - Through the Language Glass

[2] Macmillan - Through the Language Glass

TELİF VE SORUMLULUK NOTU

Bu çalışma eğitim ve araştırma amacıyla hazırlanmış özgün bir özet ve yorum rehberidir. Kitabın cümlelerini yeniden üretmez ve özgün eserin yerini tutmaz. Sağlık ve psikoloji başlıkları genel bilgi verir; tanı, tedavi veya kişiye özel profesyonel öneri değildir.

SON CÜMLE

Dilin Aynasından adlı özgün eseri okumak, burada sadeleştirilen yolun ritmini, kanıtlarını ve yazarın kendi sesini görmenin tek yoludur. Bu rehber kapıyı kapatmak için değil, ardındaki odanın neden ilginç olduğunu göstermek için hazırlandı.